

ВІДГУК

офіційного опонента Кузишина А.В. на дисертаційну роботу

Ніколаєвої Олени Іванівни

**на тему: «РЕКРЕАЦІЙНИЙ ГОСПОДАРСЬКИЙ КОМПЛЕКС
ОДЕСЬКОГО РЕГІОНУ»,**

подану на здобуття наукового ступеня кандидата географічних наук
за спеціальністю 11.00.02 – економічна та соціальна географія

1. Актуальність теми дослідження та її зв'язок з державними та регіональними науковими програмами. Інтенсивний розвиток рекреаційної діяльності в Україні полягає у створенні конкурентоспроможного національного туристичного продукту як на внутрішньому, так і на міжнародному ринку, котрий покликаний задовольнити найвибагливіші вимоги вітчизняних та іноземних рекреантів. Ключовими засадами формування рекреаційно-туристичного сектору національного господарського комплексу на регіональному рівні є комплексна оцінка наявного потенціалу територій, яка б дозволила раціонально використовувати, відтворювати та зберігати рекреаційно-ресурсний потенціал, формувати досконалішу базу для розвитку рекреаційно-туристичного комплексу.

Вкрай важливо розвивати туристично-рекреаційний напрямок господарства в тих регіонах та субрегіонах України, які в силу свого геоположення, історичного минулого чи існуючої господарської системи володіють рисами лідерів за даним сегментом господарювання. Цим критерієм в повній мірі відповідає Одеська область.

Про актуальність обраної тематики свідчить впровадження результатів дослідження як в освітній процес, так і в наукову діяльність кафедри економічної та соціальної географії і туризму Одеського національного університету імені І.І. Мечникова через її зв'язок з науковими темами, що виконується на кафедрі (№№ державної реєстрації 0113U007416, 0114U001556 та 0115U003199). Теоретичні положення, конкретні методики і рекомендації дисертації використовуються в навчальному процесі геолого-географічного факультету Одеського національного університету імені І.І. Мечникова при викладанні дисциплін «Туристичні ресурси України», «Рекреалогія», «Історія туризму» а також для підготовки навчальних програм відповідного профілю.

2. Ступінь обґрунтованості положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність. Основні положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, ґрунтуються на сучасних

теоретико-методологічних положеннях суспільної географії, напрацюваннях рекреаційної географії, географічному краєзнавстві та інших науково-практичних напрямків, пов'язаних з рекреаційно-географічними дослідженнями. Автор на достатньому рівні володіє сучасним суспільно-географічним понятійно-термінологічним апаратом. В дисертаційному дослідженні робиться акцент на необхідності аналізу рекреаційного господарства з позиції функціонування міжгалузевих комплексів. Відзначається існування функціональної структури рекреаційного комплексу регіону в формі різних системних формалізаційних рекреаційно-туристичних видів діяльності – соціальної, діяльнісної, соціально-економічної. Пропоновані дослідження можуть бути тематичним орієнтиром для подальшого більш глибокого і змістовного дослідження рекреаційного господарства регіону, обґрунтування напрямів його подальшого зростання та розвитку. Певна увага приділена територіальній диференціації рекреаційних ресурсів. Що дозволяє сформулювати спеціалізацію території на певному виді рекреації та необхідності формування відповідної обслуговуючої інфраструктури.

Методологічною основою роботи стало застосування системного підходу щодо ієрархії виділення рівнів рекреаційно-туристичних систем, кластерного аналізу для функціонального групування рекреаційних зон, типізації та класифікації форм територіальної організації рекреаційно-туристичної діяльності у поєднанні із загальнонауковими, традиційними, філософськими та конкретно-науковими методами дослідження. Системне використання різних методів наукового пошуку дало можливість оптимально використати зібраний матеріал та впровадити в практику суспільної географії апробовані дисертанткою напрацювання.

Положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, ґрунтуються на значному фактологічному матеріалі, який всебічно охоплює заявлену проблематику. Широка ерудиція дисертантки, добра орієнтація у предметному полі дала змогу концептуально підійти до вирішення поставлених завдань, переглянути певні усталені факти та запропонувати нові їх інтерпретаційні версії. Аналітичні викладки знайшли своє відображення в трьох рисунках, шести таблицях та додатках. Результати дослідження, отримані в процесі застосування сучасних методів обробки літературної та картографічної інформації, дозволяють зробити висновок про їх достовірність.

3. Достовірність та наукова новизна результатів наукового дослідження. Виходячи із поставленої мети, – суспільно-географічне

дослідження рекреаційного господарського комплексу Одеської області здобувач зосередила увагу на вирішенні таких завдань, які відзначаються своєю науковою новизною:

- комплексного дослідження рекреаційної діяльності як регіонального рекреаційного міжгалузевого комплексу (ст.69-106);
- обґрунтування методичних схем дослідження територіальної організації рекреаційного господарства на рівні регіону (ст. 109-123);
- встановити принципи і методи оцінки рекреаційного потенціалу регіону на засадах концепції географічних дестинацій (ст. 53-54).

Положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, ґрунтуються на значному фактологічному матеріалі, який всебічно охоплює заявлену проблематику. Зібраний дисертантом аналітичний матеріал опрацьований із застосуванням сучасних методів дослідження (статистичного, картографічного, порівняльно-географічного аналізу та інші), що свідчить про достатнє володіння автором як методами аналізу, так і синтезу. Аналітичні викладки знайшли своє відображення в графіках, таблицях, авторських картографічних матеріалах. Результати дослідження, отримані в процесі застосування сучасних методів обробки статистичної та картографічної інформації, дозволяють зробити висновок про їх достовірність.

4. Зауваження щодо змісту дисертації:

Загалом високо оцінюючи подану до захисту роботу Олени Іванівни Ніколаєнко, у процесі її опрацювання виникла низка положень дискусійного характеру:

- чи варто була замінити цілком легітимний термін «область» (адміністративна область) на термін «регіон», адже зазвичай це більш ємне поняття, а з позиції оцінки Одеської адміністративно-територіальної одиниці, яка має потужні економічні, культурні, політичні, комунікативні зв'язки та впливи, слід твердити що термін «регіон» може виходити за межі адміністративно-територіальної одиниці вищого порядку;
- не в першій дисертаційній роботі дискусійним залишається питання щодо співвідношення понять «рекреація» та «туризм». Дане дослідження також не однозначно трактує ці поняття, залишаючи питання відкритим;
- зміст дисертації засвідчує формування функціональних типів територіально-рекреаційних систем (їх виділено чотири) та наведено їх характеристики (розділ III). А чи не логічніше було б доповнення даних типів територіально-рекреаційних систем конкретними територіальними прикладами, де можливий певний тип рекреаційного господарювання;

– в роботі представлено схему, що дозволяє оцінити структуру міжгалузевого рекреаційного комплексу (рис. 1.3), але в дослідницькій частині роботи мало уваги приділено геопросторовому аналізу маркетингових технологій (навіть у висновковій частині до четвертого розділу згадується про «вкрай слабкий менеджмент та маркетинг рекреаційно- туристичної діяльності» (ст. 154), але ця теза має досить необґрунтований характер), а також характеристики інфраструктури, що обслуговує міжгалузевий рекреаційний комплекс, – нам видається, що від такого аналізу робота б лише виграла.

– не зовсім вдалим на нашу думку є використання в одній типологічній структурі фізико-географічних (Лісостепова, Центральнo-Степова) та суспільно-географічних (Приміська, Приморська), за змістом, маркерів, що не формують комплексного та цілісного уявлення про територію. Окрім того, Приміська рекреаційна зона згадується в тексті роботи та не виділена на картосхемі, зокрема в її легенді (рис. 4.1);

– в роботі присутнє вживання калькованих з російської слів («владицтва», ст. 81, «військової слави», ст. 83»), а також незначні орфографічно-граматичні огріхи («Шведсько Норвезького королівства» ст. 81, «місто Ааньїв», ст. 82, «середяких» ст. 82, «в структурі національних мереж», ст. 85).

Проте, хочу наголосити, що наведені міркування спрямовані не на виявлення вад роботи, а, радше, їх можна означити предметом дискусії на захисті такої ґрунтовної, науково-виваженої дисертації.

Зміст та завершеність дослідження. Зміст дисертаційної роботи викладений у логічній послідовності, складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел (161 позиція), додатків.

У *першому розділі* здійснено загальний аналіз рекреаційно-туристичної діяльності. Зокрема, визначено базові поняття, види та форми рекреаційно-туристичної діяльності (ст. 22-31), приділена значна увага тлумаченню терміну «туристично-рекреаційний потенціал» (ст. 38-46), а також територіальній організації рекреаційно-туристичної діяльності (ст. 48-53). На увагу заслуговує авторський рисунок структури міжгалузевого рекреаційного комплексу, де представлено бачення дисертантки сучасних зв'язків елементів комплексу.

На основі аналізу та опрацювання понад 100 праць на суспільно-географічну проблематику визначено базові змістові напрямки – теорія, методологія та методика рекреаційної географії; суспільно-географічні дослідження в галузі рекреації, рекреалогії та туризмології; геопросторові дослідження рекреаційно-ресурсного потенціалу.

Другий розділ присвячений фактологічному аналізу природних умов та ресурсів Одеської області. Зокрема, тут здійснено деталізований покомпонентний аналіз природно-географічних рекреаційних ресурсів регіону (ст. 70-78), історико-культурних рекреаційно-туристичних ресурсів (ст. 78-84). В окремому параграфі розглядаються соціально-економічні елементи інфраструктури рекреації (вони в роботі названі «соціально-економічні складові рекреації»); в даному підрозділі описаний сучасний стан рекреаційно-туристичної інфраструктури та зроблено акцент на геопросторовому аналізі закладів масового харчування та курортному господарстві. Дотичними до даного аналізу є проаналізовані соціально-економічні процеси – соціально-екологічна ситуація, показники якості життя населення та етнографічні особливості регіону. В підсумковому підрозділі цього розділу авторкою підготовлено, проаналізовано та представлено схему функціональної структури рекреаційного комплексу.

Третій розділ пов'язаний з пропозиціями щодо розробки методологічних засад і принципів систематики територіальної організації рекреаційно-туристичної діяльності регіону. Обґрунтовані загальні принципи організації рекреаційно-туристичної діяльності регіону з врахуванням специфіки всіх напрямків рекреаційно-туристичної діяльності (ст. 121-123). На основі методологічних принципів та методичних схем, авторкою було запропоновано систематику та таксономію територіальної організації рекреаційно-туристичної діяльності регіону (ст. 123-133). Зокрема, в текстовому та табличному варіанті подається обґрунтування форм територіальної організації рекреаційно-туристичної діяльності регіону.

Своєю практичною значущістю відзначається заключний, *четвертий розділ* роботи. На основі проведеного методологічного аналізу авторкою запропоновано виділення чотирьох рекреаційних зон в межах Одеського обласного регіону та представлено методологічну схему їх вичленування. Підготовлено таблицю інтегральної оцінки рекреаційних туристичних ресурсів Одеської області в розрізі запропонованих рекреаційних зон.

Загальні висновки займають чотири сторінки і за структурою відповідають меті і завданням дослідження. Список джерел, що цитуються в роботі, включає 161 найменування і має обсяг 14 ст.

5. Значимість дослідження для науки і практики. Автором проведене оригінальне і практично спрямоване дослідження, яке становить як теоретичну так і методологічну цінність для суспільної географії, воно виступає суттєвим доповненням в царині рекреаційної географії, дозволяє збагатити географічну

джерельну базу в сегменті рекреаційної географії узагальнюючим аналізом алгоритму аналізу територіальної організації рекреаційного комплексу великого регіону України та встановлено принципи і методи оцінки рекреаційного потенціалу регіону на засадах концепції географічних дестинацій.

Цілком очевидно, що результати такого дослідження мають значну *практичну* вартість. Ідеться насамперед про можливість використання положень роботи у межах написання нових посібників, розширенні університетських фахових курсів та спецкурсів. Окремі результати можуть бути використані для розробки науково-методичного забезпечення фахових дисциплін спеціальності «Туризм» й піднесення професійної культури майбутніх фахівців за даною спеціальністю.

Отримані теоретичні розробки і опрацьований фактичний матеріал може бути використаний при викладанні у ЗВО навчальних курсів «Туристичні ресурси України», «Рекреалогія», «Історія туризму».

В цілому проведене дослідження є особистим внеском О.І. Ніколаєвої у розвиток суспільної географії, зокрема у практику досліджень в царині рекреаційної географії загальнодержавного та регіонального рівня.

6. Повнота викладу основних результатів дисертаційного дослідження в наукових виданнях. Положення, які винесені на захист, в повній мірі знайшли відображення в опублікованих автором роботах: 4 статті у наукових виданнях, визначених як фахові, 4 статті в іноземних виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз та апробовані на 8 конференціях різного рівня. Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертаційного дослідження.

7. Відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертаційне дослідження О.І. Ніколаєвої за структурою та змістом відповідає паспорту спеціальності та вимогам, що ставляться до дисертацій, які подаються на здобуття наукового ступеня кандидата наук. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, до складу яких входять 18 підрозділ, висновків, списку використаних джерел, який включає 161 найменування. Текстова частина роботи доповнена шістьма рисунками та п'ятьма таблицями; окрім того в додатках представлено дві таблиці. Дисертація оформлена у відповідності з вимогами.

ВИСНОВОК

Представлене О.І. Ніколаєвою дослідження «Рекреаційний господарський комплекс Одеського регіону» є самостійним і завершеним науковим доробком, спрямованим на розвиток суспільної географії, містить наукову новизну і обґрунтовані достовірні результати, які можуть бути використані як в прикладних дослідженнях інших галузей суспільної географії, так і в практиці підготовки навчальних програм з рекреаційної географії, рекреалогії та географічного краєзнавства.

Висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, є обґрунтованими, базуються на значному фактичному матеріалі і адекватно відображають питання практичної діяльності.

Основні положення, які винесені на захист, достатньо повно викладені в публікаціях у наукових фахових виданнях, апробовані на конференціях різного рівня.

Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертаційного дослідження. Дисертаційне дослідження за змістом та оформленням відповідає вимогам, що ставляться до подібних робіт.

Виходячи з усього вище викладеного, вважаємо, що представлене дисертаційне дослідження «Рекреаційний господарський комплекс Одеського регіону» є самостійною, завершеною науковою працею. Вважаємо, що за цільовими настановами, актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація О.І. Ніколаєвої «Рекреаційний господарський комплекс Одеського регіону» відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів ...», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а авторка заслуговує присвоєння наукового ступеня кандидата географічних наук за спеціальністю 11.00.02 – економічна та соціальна географія.

*Доцент кафедри географії України і туризму,
декан географічного факультету
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка,
кандидат географічних наук*

А.В. Кузишин

28.09.2018